

Aan

TNT Post
Port betaald
Port payé
Pais-Bas

Petunia

Zwart bloeit de schaduw van de zon.

Men kent haar als Petunia.

Zingt zacht vanaf het balkon

haar blues - gewiegd door de wind;

“hoe rood moet mijn liefde gloeien

alvorens jij van mij houdt?”

Soms verschijnt zij in violet

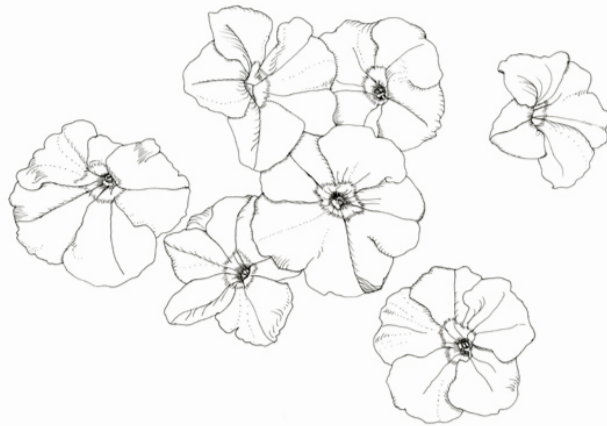
omwaaierd met licht lindegroen.

Verstrikt in haar onzichtbaar net

door haar neergeslagen ogen.

Vraag je niet meer 'waarom...

Door stilte bewogen.

Ruth Oudraad

Onlangs vond bij collega Schreurs & de Groot de presentatie plaats van het boek *Moedig zijwaarts* van Ton Schimmelpennink. Ter gelegenheid hiervan hield de auteur onderstaande toespraak. De foto's zijn van Leo van der Noord en Ton Meurs.

Beste vrienden

Uw massale opkomst voor deze boekpresentatie is mij een grote eer. Zelfs een van mijn zussen is hier helemaal vanuit Heusden naar toe gekomen. Ik zou zeggen, allemaal hartelijk welkom.

U heeft bij binnenkomst ongetwijfeld reeds genoten van de muziek. Deze muziek is afkomstig van mijn grote vrienden, de gebroeders Weller. Zij hebben voor deze gelegenheid maanden gerepeteerd en straks gaan ze onverdroten voort. Maar mag ik nu alvast een warm applaus voor deze formidabele gelegenheidsformatie *Quattro Fratelli*.

Okay, dat was dat.

Deze boekpresentatie, dames en heren, zou je in zeker opzicht een vorm van zelfbeleving kunnen noemen. Je eigen uitgever, je eigen boek, je eigen toespraak. Waar houdt dat op? Om u hier enigszins van af te leiden wil ik het eerst graag even hebben over de enorme verdiensten van onze naaste concurrent Schreurs & de Groot, in wiens prachtige ruimte wij thans te gast zijn.

Ik geef u een stukje historie.

Zo'n acht jaar geleden is deze boekwinkel gestart, met als curieuze specialiteit God en Oorlog.

Zouden jullie dat nou wel doen?, had ik ze nog vriendelijk gevraagd, want de heren leken vooral gericht op het verhogen van hun basisinkomen. *Waarom geen snackbar, of massagesalon? Dat schuift tenminste nog een beetje.*

Oud Medewerkers

Marianne, Aldering, Sam Alena, Martin van Amerongen, Govert Anschutz, René Appel, Chris Bajema, Bert Barends, Gus Baer, Binnert de Beaufort, Dirk van Beek, Ruel Beukerman, Jan Beijerinck, Henk de Beurje, Joanna Blaisse, Peter Blok, Kees Blijleven, André Boelee, Sandra Boersma, Martin Bootsma, Ad van der Borst, Hanny Boumans, Ina Breckmann, Anne Bulthuis, Alfred van Cleef, Coes Crous, Hans van Daalen, Rinke van Daalen, Gier Dekker, Bianca van Dillen, Floris Dogterom, Pieter van Duuren, Laura Enninkkamp, Gerard Emmink, Arend Evenhuis, Marie Everard, Thor Faber, Tiny Fisser, Sjoerd Fortuin, Lex Goes, Karin Groot, Nel Groot, Joris van Groningen, Marjolijn de Groot, Roy Haarms, Hein ten Harmsen van der Beek, Kees Hellood, Carry Hendrik, Jacques Hendrickx, Jos van Hest, Joann Hoekman, Klaus Hoekman, Ybo Houtman, Mariëtte Hobben, D. Hooger, Hein van de Horst, Ybo Houtman Mirjam Huffener, Willem Jaegers, Willem Jansen, Ellen Jansen, Jasper Jobsis, Jan de Jong, Simone Jong, Ineke Jonge, Jan Juncelet, Addy Kaiser, Yves van Kempen, Maarten Kloos, Jaques Kloters, Maarten Koningsbergen, Toon Kool, Willem Kopschmitt, Gerrit Kortbaas, Ales, Debbije Korvoskeza, Rindert Kromhout, Michel Krielaars, Lideke Kruizinga, Alexander Lagaszi, Sjanneke Laghwitz, Bente Helene van Lambalgen, Rita de Leeuw, Caroline Ligthart, Saskia van Loenen, Nico de Louw, Peter Lust, Gus Luijters, Fatima van der Maas, Leni van Malden, Harriette Mastboom, Peer van der Meer, Nienke Meester, Jan Melkert, Kaspar Mengelberg, Jan van Meebergen, Stan Meuwese, Johan van der Meulen, Doezjila Meijssing, Ben Mid, Wijnand Mulder, Ad van der Meurs A.M. Neut, Jan de Nijs, Hanneke Ode, Job van Oel, Justus van Oel, Saskia Oude Kotte, Anneke Oude, Ricky Og, Carla Pelgrim, Chaja Proost, Jan van Raamsdonk, Alexander Reeders, Mariëtte de Ridder, Marie Roelofsen, Theo Roth de Hoog, Carianne Schellevis, Agathe Scherphuis, Plean Schimmelpennink, Milou Schimmelpennink, Ton Schimmelpennink, Arend Schulp, Hugo Schat, Frans Schouten, Lidwien Schweitzer, Kien Seebregts, André Snaar, Sophie Spaan, Ted Twaalf, Olivier Stam, Muriel Steegstra, Tjeldine Stheeman, Lola en Maarten Sprenger, Dorethe Takkenberg, Erika Veld, Frans van de Ven, Thomas Verborgt, Martijn Verborgte, Eric Vermees, Marcel Verreck, Mirjam de Veth, Diet Verschoor, Ton Vink, Jan Visser, Simon de Vries, Nienke Vuyk, Marijke van der Wal, Jacob van der Wel, Ben Weller, Marius vd. Westeringh, Frans Woolthuis, Haas van Zijl, Jan van Zijpenden, Sieger van der Zwaag, Ben Zwaal, Erik van Zwam

1. Luyendijk kan niet waar zijn
2. Moedig zijwaarts
3. Hart, Magdalena
4. Munninghoff De stamhouder
5. Beeck, Kom hier dat ik je kus
6. Dikke Steinz
7. Schmitt, Meneer Ibrahim
8. Westera, Doodgewoon
9. Hiraide, kat
10. Dis, Ik kom terug

11. Ottenspeer, Zanger van de wrok
12. Bergen, Gouden jaren
13. Steinz, Waanzin in de wereldlit.
14. Brouwers, Hout
15. Bregman, Waarom vuilnismannen
16. Wortel, lijstijd
17. Knibbe, Archische dieren
18. Lazarillo van Tormes
19. Beeck, Vele hemels boven de
20. St. Aubin, Patrick Melrose

21. Grossman Komt een paard
22. Grunberg, Bestand
23. Eco, Nulnummer
24. Thomes, Onderwaterzwemmer
25. Hertmans, Oorlog en terpentijn
26. Krielaars, Brilletje Tsjechov
27. Jansen, Voor altijd voor het laatst
28. Jacoba van Tongeren
29. Vallulina, Kinderen Brezjev
30. Gullan, Spinoza

31. Houellebecq Onderworpen
32. Spoor, Vader en dochter
33. Sallinger, Drie vroege verhalen
34. Robben, Birk
35. Alexijejevitsj, Einde rode mens
36. Krog, Medeweten
37. Kopland, Hoe zou het zijn
38. Petrowskaja, Misschien Esther
39. Vegter, je bent liefste woord
40. Uyl, Er kan niets verkeerd gaan

41. Modiano, Om niet te verdwalen
42. Waal, Haas amberkleurig
43. Szymborska, Zo is het genoeg
44. Weijers, Consequenties
45. Tuijnman, Sanatorium
46. Beauvoir, Misverstand Moskou
47. Pye, Aan rand wereld
48. Kwast Ijsmakers
49. Kollaard, Stadium IV
50. Keizer, Tumult uitgang

51. Bouwmans, Vergeten leven
52. Echenoz, 14
53. Coetzee, Goed verhaal
54. Vroman, Vogel in mijn borst
55. Joodse huizen
56. Kellendonk, Brieven
57. Carroll, Alice in wonderland
58. Garmman, Leven en lot
59. Carmiggelt, Gedrukt
60. Vriente, Trei schrijft liedjes

61. Schulz, Kaneelwinkels
62. Starink, Schaduw grote broer
63. Ottolenghi Plenty more
64. Willemsen, Bewaar brieven
65. Blackburn, Fluisteringen
66. Mulder, Groeten Amsterdam
67. Haider, In het licht van wat
68. Tomasi, Tijgerkat
69. Carmiggelt, Gedrukt
70. Modiano, In het café van de

71. Yates, Goede school
72. Charms, Tijger op straat
73. Brokken, Baltische zielen
74. Griffith, Waanzinnige boomhut
75. Tsvetajeva, Sprookjespoemen
76. 111 plekken Amsterdam
77. Enter, Compassie
78. Brassinga, Wederkerige
79. Braunig, Rummelplatz
80. Schoenmakers, Wolkenridders

Wat fantastisch dat voor wie van kunstgeschiedenis houdt binnen een half jaar een tweede boek over mevrouw Manet verschenen is (zie ook mijn bespreking van het boek van Thera Coppens). Ton van Kempen (kunsthistoricus) en Nicoline van de Beek (theatermaakster) nemen de lezer aan de hand mee in het 19e eeuwse Parijs van de impressionisten. Anders dan de historica Thera Coppens kiezen zij voor een fictieve vorm waarbij Madame Suzanne Manet, de Hollandse echtgenote van de beroemde kunstschilder Édouard Manet, vlak voor haar overlijden in 1906 wordt geïnterviewd door een Hollandse journalist. Als tegenhanger wordt ook Marie opgevoerd, de trouwe dienstbode van de familie Manet.

Vereerd als Suzanne Manet-Leenhoff is met de aandacht van deze 'beschaafde' jongeman uit haar geboorteland vertelt ze honderduit over haar leven met Édouard Manet. Weliswaar is het voor Suzanne die tegen de 80 jaar loopt moeilijk om objectief te blijven, maar haar beschrijving van het Parijse kunstleven is levendig en de bezoeker hangt aan haar lippen. Suzanne speelde dan ook een belangrijke rol in deze wereld als begaafde pianiste en gastvrouw op de soirées voor de familie en vrienden van haar man. De onderlinge rivaliteit was groot en talrijke jonge en talentvolle modellen (kunstschilderessen, actrices, zangeressen) dongen naar de gunsten van Édouard Manet: Berthe Morisot, Eva Gonzales, Emilie Ambre, Nina de Callias enz. Suzanne bleef er gelaten onder hoewel ze één rivale niet buiten de deur kon houden: Berthe Morisot die in 1874 trouwde met Eugene, de broer van Édouard Manet. Het zou nooit helemaal goed komen tussen de dames. Hun karakters en belangen liepen te veel uiteen. Suzanne behoorde ook niet echt tot de 'inner circle' en dat werd merkbaar toen Édouard Manet in 1883 overleed.

Zij kwam niet in aanmerking voor de erfenis (er was geen erfgenaam) en om rond te komen moesten zij en Leon (haar niet erkende zoon uit een eerdere relatie) af en toe schilderijen, pastels en schetsen van Manet verkopen. Berthe Morisot en haar dochter Julie beschuldigden hen van het verkwanzelen van de collectie door onder meer werk te verkopen dat niet af was en het zelf te signeren. Suzanne woonde sinds het overlijden van haar schoonmoeder in 1885 in een vochtige woning van de familie Manet in Gennevilliers, te midden van schilderijen van haar man, die vaak in een slechte staat verkeerden. Dit vroeg soms om drastische maatregelen waarbij het doek in delen werd gesneden, opgelapt en vervolgens gretig aftrek vonden bij de kunsthandelaars. Ook aan de verkoop van het beroemde schilderij de Olympia na de dood van Manet kleefde een smet. Manet's vrienden

spraken er schande van dat Suzanne niet van plan was het doek aan de Franse staat te schenken. Claude Monet zorgde er uiteindelijk voor dat het niet naar Amerika verdween door geld in te zamelen bij onder meer de familie Manet.

Een schilderij van Degas dat afgebeeld staat op de omslag van het boek toont een 'half afgesneden' portret van Suzanne. Dit portret doet ook een 'amputatie' van een schilderij vermoeden maar dit heeft een andere oorzaak. Manet was niet tevreden met de manier waarop Degas zijn vrouw had afgebeeld. Het leidde tot het door midden snijden van het doek door Manet met een broodmes en een hoog oplopende ruzie met Degas. Niet alleen het beheer van de nalatenschap van Manet en de impact die het had op de familie Manet is een onderwerp van gesprek. Zo is er ook aandacht voor het buiten schilderen 'en plein air' en de voorkeur van de Franse impressionisten voor het uitbeelden van het eigentijdse stadsleven.

Voor de duidelijkheid Édouard Manet nam actief deel aan het Parijse kunstenaarsleven, maar niet aan de tentoonstellingen van de impressionisten. Jammer is dat de gespreksvorm waarvoor de auteurs hebben gekozen wat geforceerd aandoet en in de bespreking van het Franse impressionisme de nadruk eenzijdig ligt op de rol van de mannen - de bijdrage van onder meer de schilderessen Berthe Morisot en Mary Cassatt blijft onderbelicht. Niettemin is het rijk geïllustreerde en van een uitgebreide bronverantwoording voorziene boek een absolute aanrader voor kunstliefhebbers.

Maar goed, eigenwijs. Dus toen zij die stap eenmaal genomen hadden en de aanloop wat tegenviel, restte mij slechts goedbedoelde raadgevingen in de trant van:

Zouden jullie niet een krantenrekje buiten zetten? Zien de mensen tenminste dat de winkel geopend is. Zouden jullie die oude meuk in de etalage niet wat vaker kunnen opschonen? Het lijkt zo meer een antiquariaat. Waarom gebruiken jullie geen kleurig kadopapiertje in plaats van die huidige broodverpakking? En een celloconcertje op de achtergrond, is dat teveel gevraagd? Maar ook en vooral: Waarom zetten jullie niet wat fruitige dames achter de toonbank in plaats van die schimmige oude mannen, die niet eens weten hou je een stofzuiger moet vasthouden?

Dames en heren, ik kan het resultaat van al deze liefdevolle aanbevelingen kort samenvatten: Paarlen voor de zwijnen.

Toch is er één ding waarin ze jaloersmakend excelleren: hun lezingen! Prachtlezingen, over de meest bizarre onderwerpen, hoewel helaas te vaak gericht op de rechterflank van het grachtenbordelgespuis. Toegang gratis met een glaasje wijn na afloop.

Leverd dat nou ook nog wat op, qua boekenverkoop? vraag ik Huib wel eens. *Dat niet*, roept hij dan, *maar het was wel weer machtig interessant.* *Jesuspetrus*, roep ik dan, *dus die intellectuelen*

krijgen gratis die lezingen, zuipen gratis je wijn op, maar een boek kopen ho maar? Fijn verdienmodelletje.

Maar dan trekt Huib z'n schouders op, draait een sjekkie en pakt de telefoon, want hij had weer eens een leuk idee voor een nieuwe lezing.

U begrijpt nu misschien iets beter, dames en heren, waarom deze presentatie in deze boekwinkel plaatsvindt. Een puur staaltje burenhulp. Maar ook en vooral vanuit mijn grote bewondering voor een collega, die als een parel in de klassenstrijd, dwars tegen de keer en moedig zijwaarts als geen ander het besef overeind houdt dat het leven weliswaar als zwaar kut kan worden beschouwd, maar dat je er wel beetje oog voor moet hebben

Dit gezegd hebbende, wil ik het nu graag met u hebben over het hoofdonderwerp van deze heugelijke middag. De presentatie van het mooie boek *Moedig Zijwaarts*, een verzameling van stukjes die bij elkaar een inkijsje geven in het leven van een boekhandelaar.

Dit roept bij u misschien de vraag op: wat is er zo interessant aan die stukjes? Waarom moest daar nou zo nodig een kaft omheen? Wat is de urgentie? Voegt het iets toe? Vormen al die stukjes die zo weerloos in de archieven lagen te vergelen, bij elkaar iets dat de ziel van deze of gene lezer zou kunnen raken?

Uitstekende vragen.

Ik dacht van wel.

En zo begon ik op enig moment al die stukjes opnieuw uit te tikken. Een Titanenklus, die ik uiteindelijk heb volbracht in de wetenschap dat ook collega's als Mulisch en Nootboom het uiteindelijk niet cadeau hebben gekregen om ooit genoemd te worden als kandidaat Nobelprijswinnaars der literatuur.

Maar dan komen je vrienden. Je vraagt ze beleefd of ze het manuscript op deze of gene eventueel mogelijke taalfout zouden willen corrigeren. Daar heb je tenslotte vrienden voor.

En toen stortte heel even mijn wereld in.

Van de gedroomde magistrale oorschot-achtige dundrukuitgave van minimaal 1000 pagina's wordt maar liefst 80% van jouw in het zweet des aanschijns geproduceerde beschouwingen des levens rücksichtlos afgekeurd, terwijl het restgedeelte, dat kennelijk de toets van de kritiek kon doorstaan, werd voorzien van zoveel taal -en stijlfoutcorrecties, dat ik mij op enig moment afvroeg of dit wel mijn vrienden waren.

Maar dan. Toen de zon de volgende dag weer vrolijk opkwam, daalde in mij een grote dankbaarheid neder. Dit is wat het moet zijn, 200 pagina's, fraai gebonden met leeslint en al. Want u weet ook: Dikker behoren goeie boeken niet te zijn.

En dat het gelukt is, dames en heren, ik zeg het

het in alle bescheidenheid, moge nu reeds blijken uit de eerste lovende recensies, die via de Heilige Geest tot mij kwamen en de kافت reeds sieren. Mag ik u enkele quotes citeren?

Zo schrijft de bekende arts **Bert Keizer**: *Als we dan toch dood moeten, dan wel graag tijdens het voorlezen van deze troostrijke werken.*

En **Wim Brands**: *Hij is de enige die niet in mijn boekenprogramma wil. Wat doe ik verkeerd?*

Maar ook **Thomas Verbogt** doet een een sterke duit in het zakje als hij schrijft: *Het melancholisch ritme van zijn werk doet mij sterk aan Proust denken.*

Simon Carmiggelt kwam er zelfs even z'n graf voor uit: *Het zou mijn zoon kunnen zijn.*

Terwijl **Cees Nootboom** zich afvraagt waarom die man niet in het Duits is vertaald. En wat de denken van de grote dichter **Ben Zwaal** met zijn: *Geen woord teveel!*

Ook collega **Huib Schreurs** verzuchtte na lezing vol bewondering: *Wij zijn specialist in boeken over God & Oorlog, maar daar begin ik nu spijt van te krijgen.*

Dames en heren, u begrijpt, ik moet nu geweldig oppassen dat de roem me niet naar het hoofd stijgt. Nederig blijven Ton Je hebt het in je.

En hiermee kom thans aan het einde van mij toespraak.

Ik heb eerder gerefereerd aan mijn zogenoemde meelezers aan wie ik veel dank

Plantijnertijden (sinds 1994)

De Gulden Passer: de vermaarde drukkerij en uitgeverij te Antwerpen van Christoffel Plantijn (1520-1589).

Frans Schouten

Op de Vrijdagmarkt te Antwerpen vindt men het monumentale pand van de drukkerij van Christoffel Plantijn. Het gebouw is thans een veel bezocht museum. Het herbergt het bijna complete bedrijfsarchief van Plantijns boekuitgaven en van diens opvolgers de Moerentorffens. Men vindt er tevens een aantal van de oude drukpersen, de familieportretten door Pieter Paul Rubens, de gevulde letterkasten, de matrijzen, de letterstempels, benevens het oude meubilair en goedgeels de 17^e eeuwse inrichting.

Over Plantijn en zijn emblematische Gulden Passer heeft de historica Sandra Langereis een zeer onderhoudende studie geschreven; een boeiende studie bovendien die het destijds jonge drukkersvak plaatst in de context van de 16^e eeuwse ontwikkelingen op staatkundig, godsdienstig, wetenschappelijk en cultureel gebied. Geboren circa 1520 te Tours, kwam Plantijn na enkele omwegen terecht te Caen waar hij zich bekwaamde in het boekbinden. Te Parijs werd hij opgeleid tot drukkersgezel, waarna hij in 1550 emigreerde naar Antwerpen. In de eerste jaren tot 1555 zou Plantijn uitsluitend op grote schaal handelen in kantwerken en luxe fraai bewerkte lederwaren. Van 1555 af vestigde hij zich als drukker en uitgever. Hij zou zijn bedrijf tot een der invloedrijkste uitgeverijhuizen maken in Europa. Hij bezat het talent om enkele veelzijdige geleerden aan de uitgeverij te binden. Onder leiding van zijn redacteur Cornelis Kiliaen verschenen de eerste woordenboeken voor de Nederlandse taal. Voorwaar een unicum. Ik noem onder meer *De Schat der Nederduytsche Sprake* (1573), "het allereerste volkstalige woordenboek ooit", dat in de aangevulde druk van 1599 zo'n 40.000 lemmata zou bevatten. Dit monument van taalwetenschap heeft grote invloed uitgeoefend op de Nederlandse taal, inzonderheid op het idioom van de Statenbijbel van 1634. Genoemd moet ook worden de vijftalige *Polyglotbijbel* met Latijnse, Griekse, Aramese, Hebreeuwse en Syrische tekst, die tot stand kwam in de jaren 1568-1572. De uitgave van de Plantijnse bijbel in Hebreeuwse karakters is vermaard geworden. Met het vermelden van de anatomische atlas van Andreas Vesalius moet ik volstaan. Voor de overige schitterende

edities kan met beter deze studie gaan lezen. Innovatief was Plantijn stellig in vele opzichten. Uitleg en achtergronden over de kanthandel, de druktechnieken en -processen, geven de studie van Langereis verdieping en inzicht. De auteur kan stellig schrijven. Daarom is het te bejammeren dat zij veelal schrijftaal en spreektaal vermengt: boekerige taal en populaire zegswijzen door elkaar. Het stoort en wijst op een gebrek aan stijlgevoel. De vele rijkdommen van het boek vergoeden echter veel. Het lezen ervan behelst tevens de aansporing om onverwijd de trein naar Antwerpen te nemen om aldaar het monument van Europese beschaving te bezoeken dat de Gulden Passer is.

Sandra Langereis: *De Wordenaar*.

Joop Quint

Waarom worden wij aan ons lot overgelaten met een boek? Waarom is er geen gebruiksaanwijzing of een bijsluiter? Bijvoorbeeld: “Kan de rijvaardigheid beïnvloeden” bij Ulysses van James Joyce. Want van dat boek kan je behoorlijk in de war raken. Of: “Niet lezen in combinatie met De ontdekking van de hemel van Harry Mulisch”. Want een boek van Mulisch, behalve misschien De Aanslag, kan je nooit lezen in combinatie met een ander boek. Mulisch drukt alles weg. Of: “Vier pagina’s lezen voor het slapen gaan” bij “Ik kom terug” van Adriaan van Dis. “Indien vergeten in te nemen, niet de volgende nacht extra innemen. Dat kan het slapen ernstig verstoren.”

Nog duidelijker is het gemis aan aanwijzingen bij de vraag: Waar kan ik dit boek het beste lezen? Zoals gewoonlijk heb je niets aan de wetenschap. In de vergelijkende taalwetenschap of bij literatuuronderzoek gaat het nooit over de meest geschikte plek om een bepaald boek te lezen. Terwijl iedereen weet dat je niet zo maar in een stoel kunt gaan zitten met een boek. De omgeving doet heel veel. Aan sommige recensenten kan men precies zien waar ze hun boeken lezen. Vaak komt een recensie rechtstreeks van een vochtige, tochtige zolderkamer.

Door schade en schande wordt men wijs. Je zou denken dat de titel direct verwijst naar de beste leesplek. “Hersenschimmen” van Bernlef natuurlijk in de mist. “Retour Den Haag” van Ed van Thijn uiteraard in de trein. Maar “De onderwaterzwemmer” van Thomese?

Zo komen we niet verder. Het is een braakliggend terrein. Dat moet niet worden opgevuld door de auteur, die

interesseert het meestal niet waar zijn boek gelezen wordt, of de boekverkoper, die is er vooral om in te schatten of een boek bij iemand past. Hier ligt een taak voor de uitgever. Op de achterflap niet alleen een zeer korte samenvatting, of een aantal veel te mooie recensies, maar ook een aantal praktische aanwijzingen voor het gebruik van het boek.

Het is wel duidelijk waar je het beste kunt schrijven. Dit stukje komt uit de bloeiende appelboomgaard voor onze caravan op Texel.

verschuldigd ben. Dat zijn naast Marianne, Frans Woolthuis, Yves van Kempen, Michel Krielaars Titus Swart, Arend Schulp en Willem Aaldering, maar vooral ook en met name Miriam Gerretzen die werkelijk onvermoeibaar tot in de kleinste details het telkens wijzigende manuscript van taal en tikfouten heeft gevrijwaard. Ik zal ze straks met liefde het 2e tot en met 8e exemplaar overhandigen.

Want het eerste exemplaar gaat naar mijn grote vriend Michel Krielaars. De man die in onze winkel ooit op magistrale wijze sinterklaas speelde. De man waarmee je het eindeloos over van alles kunt hebben, maar vooral ook de Duitse en Russische literatuur. De man die bij gelegenheid met verve assistent-boekhandelaar speelt. De man waarmee ik een bezoeker bracht aan een klant wiens vrouw bijna dood in een alkoof lag en waarover hij een prachtig verhaal schreef. De man van het Brilletje van Tsjechov en aanstaande winnaar van de Bob den Uylprijs al mag ik dat nog niet verklappen. Maar ook de chef boeken van het deftige NRC.

Dus ik dacht, als ik nou Michel vraag regelt ie wel een fijne recensie in zijn krant. Ik dacht zelf aan vijf ballen. Voort wat hoort wat. Hoe moeilijk kan het zijn?

Maar toen ik deze logische volgorde der dingen suggereerde noemde Michel meedogenloos drie redenen waarom ik dat wel op mijn buik kon schrijven:

Korte verhaaltjes, daar houden wij van het NRC niet zo van. Laat staan van oude opgewarmde hapjes. En als het gaat om auteurs die hun eigen boek uitgeven; daar hebben we bij het NRC héle gróte prullenbakken voor.

U begrijpt dat ik even overwoog Michel te vervangen voor iemand met meer mededogen. Een Piet Gerbrandy bijvoorbeeld. Ik ken z’n moeder, dus dat zou moeten kunnen lukken. Maar daarvoor was het helaas te laat.

Hoewel ik denk dat de boekenredactie van het NRC nog heel erg veel spijt gaat krijgen om *Moedig zijwaarts* uit haar kolommen te weren, wanneer overal elders de auteur wordt bejubeld, en hierdoor het NRC zal worden weggezet als het literaire sufferdje van Nederland - wil ik thans onze Michel, - sans rancune en zeer van harte - het eerste exemplaar overhandigen.

Michel jongen, kom hier, krijg je een dikke kus.

Dames en Heren, het feest kan beginnen. De leverworst en de gemberballetjes liggen klaar. Maar laten we vooral flink met elkaar klinken op alles wat het leven de moeite waard maakt.

Het voorjaar van de barbaren

Jonas Lüscher Roman over een gezelschap van jonge 'graaierjes' uit de Engelse City die plotseling geconfronteerd worden met de ontploffing van het economisch systeem.

Het regende vogels
Jocelyne Saucier
Het verhaal gaat over de belevenissen van een paar zonderlinge outcasts in het Canadese woud.

I Quattro Fratelli

Nota Bene: Een video-verslag van deze boekpresentatie treft u aan op onze website www.schimmelpennink.nl

Schuren

Kees Helsloot

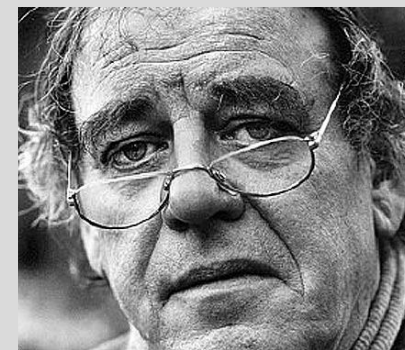
Het nieuwe jaar is koud twee dagen oud of de kranteklets doet al weer zeer aan de ogen. Uitgever Mizzi van der Pluijm van Atlas Contact beweert: “En de goede bespreking van Peters van *Het hout*, van Jeroen Brouwers, heeft zeker geholpen bij het succes.” (Vkr.3-1-2015) Vanwaar deze suggestie van causaliteit?

Jeroen Brouwers schrijft al ruim een halve eeuw romans, verhalen en polemieken en heeft in al die tijd een lezerspubliek opgebouwd dat zijn werk graag leest omdat het goed geschreven is en omdat zijn krijgsteksten, de polemieken, een feest zijn om te lezen. Brouwers schrijft in de traditie van Lodewijk van Deyszel in tweeërlei opzicht: qua romans en qua polemieken. De plaats van handeling, Bleyerheide in *Het hout* (2014) ligt enkele kilometers ten zuiden van Rolduc, de plaats van handeling in *De kleine republiek* (1888) van Lodewijk van Deyszel.

Peters vraagt: “Waarom heet hij voor de burgerlijke stand Haman?” Brouwers antwoordt: “Zomaar. Telefoonboek. Eldert Haman. Bedoel ik niks mee. Behalve dat hij zijn achternaam in het bijbelboek Esther [sic] tegenkomt, dat kon ik niet laten liggen.” (Vkr. 11-10-2014)

Zou Eldert Haman misschien een verre nazaat kunnen zijn van *Vincent Haman* (1898) een roman van Willem Paap? Reken maar dat Brouwers dat boek kent, een sleutelroman met een satirisch beeld van Tachtigers als Van Deyszel.

Al vroeg in *Het hout* bleef ik haken waar de auteur vertelt dat zijn hoofdfiguur vertrouwd is met teksten van Hölderlin, Rilke, Heinrich Böll, F. Scott Fitzgerald, William Faulkner, Albert Camus. (p.60) Dit is om twee redenen twijfelachtig: een behoudend en conservatief personage zou vertrouwd zijn met zulke progressieve auteurs? Bovendien: was het werk van bijvoorbeeld Faulkner al leverbaar en toegankelijk begin jaren '50? Als docent Duits zijn de eerste drie auteurs hem mogelijk vertrouwd maar de andere drie?

Eldert, 26 jaar, laat zich als een mak schaap van zijn fiets en salaris beroven door die zwartrokken en is daarmee eerder slaafs dan rebels.

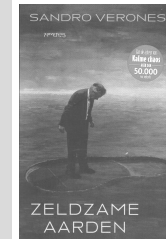
In de roman detoneert ook heel even het polemische element wanneer Jaap G., de prof, belachelijk wordt gemaakt, tot tweemaal toe. De eerste keer vond ik grappig, de tweede keer storend.

Eldert, alias Bonaventura, kortweg Boon (maar niet L.P.) wordt lichamelijk bevrijd door ene Patricia, geen karakter maar een ledenpop vermomd als nymfomane.

Genoeg gezeurd: dit boek is een echte Brouwers! De kiespijn is fysiek tastbaar dichtbij! Het kromtaaltje van deze volgelingen van Franciscus is erger dan pijnlijk, gaat als een tuinhark over je blote rug. De hechte vriendschapsbanden tussen jongens zonder dat die, zoals bij Van Deyszel, 'amitié particulière' wordt. De sneeuwballengevechten. De schoorsteenbrand. De watersnoodramp van 1953 als historisch referentiepunt is zonder meer ijzersterk.

Apart vermeld dient de slotsceen van de uittreding: een waarachtig grandioze apotheose!

Maria Barnas

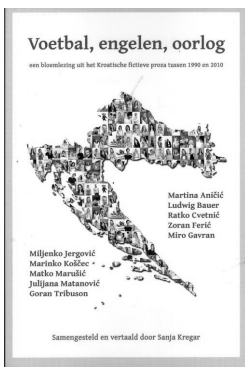
Sandro Veronesi
Zeldzame aarden
Nieuwe roman van Veronesi. Denk aan *Kalme chaos*

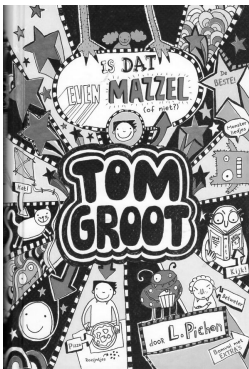
Dylan Thomas!
Onder het melkwood
Ooit brillant vertaald door Claus. Thans opnieuw door Cornelis W.Schoneveld.

Simon van der Geest
Spijkerzwijen
Nieuwe jeugdroman van de schrijver die eerder met Spinder veel indruk maakte.

Voetbal, engelen, oorlog
Bloemlezing uit de jongste Kroatische literatuur, waaronder Mijlenko Jergovic, Matko Marusic, Goran Tribuson, Martina Anicic, Ratko Cvetnic en Miro Gavran

Tom Groot, dat is mazzel
L. Pichon
Nieuw deel uit deze populaire kinderboekenserie

Michael Pye: Aan de rand van de wereld. Hoe de Noordzee ons vormde

Arend Schulp

‘Dit is de beste manier om geschiedenis tot leven te brengen’, jubelt Geert Mak op het omslag van dit boek. Daar heeft deze grijze krullenbol zeker een punt. Het is een rijk boek waarin een bandjir aan feitjes en weetjes de lezer tegemoet rolt.

Fijn, uren leesplezier. Over Beda en zijn fijne paaskalender, die zonnejaren, maanjaren, de joodse en de christelijke jaartelling probeerde te combineren. Over het meet- en paswerk dat daarvoor kwam kijken valt veel te weten en te lezen.

Maar, die ondertitel, ‘Hoe-De-Noordzee- Ons- Vormde’; die Beda, dat was toch een Ier? Als de Noordzee ons vormde, mijdt dan de buitengebieden of, begin daar niet al over in hoofdstuk 2.

Dat andere geschiedwerk over een zee, ‘Méditerranée et la Monde Méditerranéen’ van Braudel (1949) opent met een geografische beschrijving van de Middellandse Zee die alle verdere ontwikkelingen en gebeurtenissen draagt. Samenlevingen, culturen en personen zijn afgeleiden – galeislaven - van klimaat, structuur van het landschap, bodemgesteldheid en nog wat van die kleinigheden. Stelt u zich dat niet al te strengs voor, want ook bij Braudel word je in één hoofdstuk twee à drie keer het hele Middellandse Zeegebied doorgeranseld. Met anekdotes over een leninkje hier, een partijtje vijgen en olijven daar, niettemin de nadruk op het landschap als de drager van de geschiedenis heeft iets moois;

geschiedenis als bewegende aardrijkskunde.

Dat mis ik bij Pye. Die ik las in de Nederlandse vertaling. Even dacht ik dat ‘Hoe de Noordzee ons vormde’ een dichtelijke vrijheid was van de vertalers, maar dat bleek niet zo te zijn. Zo’n subtitel scheidt verwachtingen en verplichtingen. En dan is het teleurstellend een boek te lezen over hoe seks en geld ons vormden. Want dat wisten we al.

Er is een hoop ellende in de wereld, maar je moet er wel oog voor

Bert Bokhoven (dichter)

Marianne

Het is mij een eer en een waar genoeg om deze keer een stukje te schrijven over mijn allerliefste schat, die boekhandelaar is en ook nog eens over een bekwame hand van schrijven beschikt en vileine humor niet schuwt.

Zo lang ik hem ken schrijft hij al: als jonge hond vlammeende betogen achter de barricaden, later voor zijn eigen Nieuw Amsterdams Peil met wel tweeduizend abonnees, de Roos, een familieorgaan, Het Parool, deze Bode, de literaire salon. Maar iets doen met deze kostelijke stukjes? Nee hoor, nergens voor nodig, ijdeltuiterij. En bovendien: er verschijnt al meer dan genoeg, waarvan veel overbodigs. Met dat laatste ben ik het roerend eens zijn, maar met zijn terughoudendheid niet. En zo mocht het geschieden dat *Moedig zijwaarts* regel na regel toch vorm en gestalte kreeg.

Je bent de Sedaris van de lage landen, jubelde ik. Het leed in de wereld, dat Ton in kort verhaal vevat, daar knapt de mens danig van op. Nooit geweten dat het menselijk onvermogen zo op de lachspieren kan werken.

Ook de columns mogen er wezen. Scherp observatievermogen, authentiek gedachtengoed, gevoel voor het absurde, en immer vergezeld van vilein optimisme. Een klein verhaal ter illustratie. (Zie hiernaast).

Wel, ik zou zeggen: Met zijn allen op naar de Schans voor een gesigneerd exemplaar van de boekhandelaar zelf. En vervolgens in kado- verpakking aan al uw vrienden, opa en oma, neven en nichtjes. *Moedig zijwaarts* verdient een groot publiek. Ik dank u wel.

Kleine Kees

Al een week lang loopt er een muisje door de winkel. Ik heb hem kleine Kees genoemd, want ik heb thuis een poes en die heet gewoon Kees. Maar goed, kleine Kees dus, tript vooral op stille momenten van de ene boekenkast naar de andere. Echt veel variatie zit er niet in. Ja, soms gaat ie op bezoek in de keuken, naar de suikerklontjes. Maar dat heb ik liever niet, dus die staan nu in de ijskast. De vraag is echter, wat doen we met kleine Kees?

Ik zit op mijn vrije dag thuis net aan de koffie als de telefoon overgaat en ik vanuit de winkel Marianne hoor roepen: *Er loopt hier een muis rond!*

Hoewel dit als een neutrale waarneming kan worden opgevat, vormt de ondertoon van haar melding geen twijfel over de schuldvraag. *Ach*, poog ik nog met enige vertederding in mijn stem, *dat moet kleine Kees zijn*.

Ze valt even stil. *Maar dat kán toch niet, muizen in de winkel!* Ik zeg: *Het is er maar eentje hoor!* Eerlijk gezegd ben ik nogal content met deze redelijk klinkende relativering, maar dit genoeg wordt mij amper 'n nano-seconde gegund: *Eéntje maar! EENTJE MAAR!* en ze spreekt die woorden uit alsof zich een complete kudde wilde muizen heeft aange-meld. *Niks eentje maar, die kleine Kees van jou moet dood*. Ik vraag haar of ze 'm niet gewoon kan vangen en op straat kan zetten. *DOOD, DOOD, DOOD*, roept ze nu kwaad en ik hoor haar geloof ik met haar voeten stampen. Ik zie Keesje het niet meer redden.

Ze zegt: Ik heb thuis nog wel een muizenval, die neem je morgen mee naar de winkel en dan stop je er een stukje kaas in en dan is ie de volgende dag dood en dan gooi je 'm gewoon in de vuilnisbak. Hierna verbreekt zij de verbinding en overdenk ik de moraal van dit kleine incident des levens: vrouwen mogen dan misschien slimmer en praktischer en kordater zijn dan mannen, maar dan toch ook vooral veel meedogenlozer. En maar piepen over dat glazen plafond. Ik zou zeggen: gewapend beton erover.

De volgende ochtend krijg ik die muizenval in m'n handen gedrukt met een stukje worst, want de kaas is op. *Gedver*, roep ik nog, maar geheel onverstoort legt ze uit hoe je dat ding op scherp zet. *En als die muis er morgenochtend inzit, moet je me vooral even bellen*.

Een dag later open ik de winkel deur en loop voorzichtig naar de plek des onheils. Ik knijp m'n ogen toe uit vrees voor de bloedspatten, die ik slecht kan verdragen. Maar de muizenval is onaangeroerd. Ik zucht van opluchting. Kleine Kees blijkt niet op zijn achterhoofd gevallen. Ik gooi de muizenval in de vuilnisbak en doe alsof het probleem is opgelost. Dat zouden meer mensen moeten doen.

Van piloten en kinderboeken

Mirjam Gerretzen

Als kind las ik het liefst jongensboeken, zoals Pim Pandoer, Bas Banning en Biggles, van Captain W.E. Johns, oud-oorlogsvlieger. Laatst heb ik, geheel toevallig, Drie boeken van oud-piloten gelezen, het bloed kruipt waar het niet gaan kan.

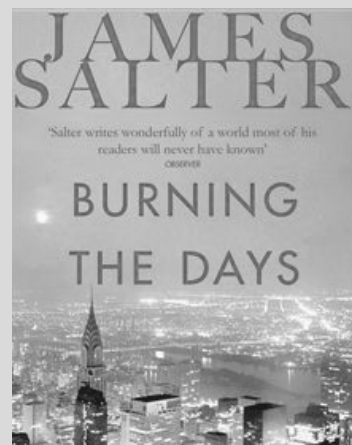
Allereerst *De Kleine Prins*, van vlieger Antoine de Saint-Exupéry, nooit gelezen, wel eens verfilmd gezien. Een prachtig sprookje over de wijze kleine prins die een in de woestijn gecrashte piloot onder andere laat zien dat de mensen niet vinden wat ze zoeken, omdat ze niet met hun hart zoeken. Een jaar na publicatie, in 1944, werd de Saint-Exupéry neergeschoten boven de Middellandse Zee.

Daarna herlas ik het autobiografische *Going Solo* van Roald Dahl. Het leest als een jongensboek, en de beschrijving van een crash die hij maakte in 1940 in de woestijn van Egypte is bloedstollend. Het is een wonder dat hij overleefde. Na lezing begrijp je dat Dahl de inspiratie uit zijn eigen fantastische werkelijkheid haalde. Ook deel een, *Boy*, is aanbevelenswaardig. Wat kan deze man geweldig vertellen over zijn eigen leven. Hij schrijft alleen over dingen die in zijn geheugen gegrift staan.

En als laatste *Burning the Days*, herinneringen van James Salter, kortgeleden in een nieuwe vertaling verschenen als *Dwars door de dagen*. Net als zijn vader opgeleid aan het befaamde West Point in de VS, vecht hij in de Koreaanse oorlog tegen Russische MIG's. De beschrijvingen van luchtgevechten zijn ijzingwekkend, levensecht. Later, als hij besluit schrijver te worden, zie je hem in Parijs soms eenzaam - de taal is toch een belemmering om echt contact te maken - op zoek naar gelijkgestemden, maar ook op zoek naar wie hij is en waar hij graag bij wil horen. Salter is in deze autobiografie op zijn indrukwekkends. Zelf legt hij er, net als Roald Dahl trouwens, de nadruk op dat

hij schrijft over mensen en gebeurtenissen die belangrijk voor hem waren. Daar waren ook veel vrouwen onder en hij schrijft weergaloos mooi over hen.

De moed van al deze mannen in hun tijd; Biggles' geestelijke vader verwoordde het voor ons kinderen toentertijd zo: "Als je met een vliegtuig in de lucht bent, is alles in orde of het is niet in orde. Als alles in orde is, hoef je niet te tobben. Als niet alles in orde is, kunnen er twee dingen gebeuren. Of je valt of je valt niet. Als je niet valt, is er geen reden om te tobben. Als je wel valt, kunnen er twee dingen gebeuren. Of je wordt beter, of je gaat dood. Als je beter wordt, is er geen reden om te tobben. En als je dood gaat, kun je niet meer tobben."

Empire of cotton

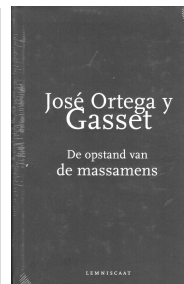
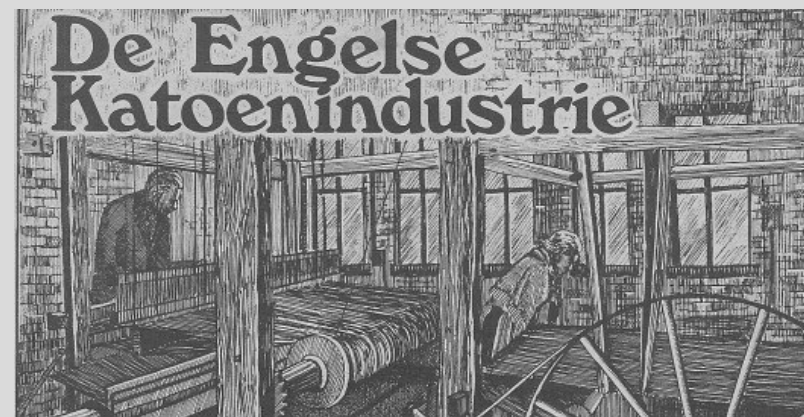
Peter Blok

Er is bijna niemand die nog nooit in aanraking is geweest met een product dat is vervaardigd van katoen. Zelfs een baby wordt wel eens op schoot genomen door een liefhebbende oom met een spijkerbroek. De productie van katoen vormt de motor van de industriële ontwikkeling in het westen.

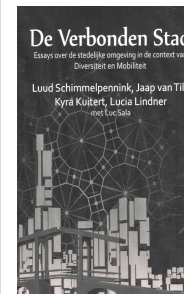
Sven Beckert, hoogleraar bij de universiteit van Harvard, heeft een fascinerende studie geschreven over de geschiedenis van katoen. Hij legt uit hoe het komt dat niet de katoenproducerende landen zich ontwikkelden maar juist de landen waar katoen oorspronkelijk helemaal niet werd verbouwd en dat is toch eigenlijk heel vreemd. De belangrijkste reden is dat met name Groot-Brittannië een sterke staat kende die de uitbreiding van de katoenindustrie kon ondersteunen en ook verhandelde dat andere landen, zoals India en Egypte, zelf een katoenindustrie opbouwden. Textielmachines mochten rond 1800 niet worden geëxporteerd. Katoenproducten uit India en Egypte werden geweerd van de Britse markt. De katoenindustrie kon zo hard groeien dankzij de slavernij. Toen aan het eind

van de 18^e eeuw de slaven op de Caraïben in opstand kwamen, werd de verbouw van katoen verplaatst naar het zuiden van de Verenigde Staten. De indianen werden daar van hun land verdreven om de verbouw van katoen mogelijk te maken. De katoenindustrie heeft er ook voor gezorgd dat werkenden een vast salaris ontvingen in plaats van dat ze op basis van stukloon werden beloond. De vakbonden hebben zich hier altijd fel tegen verzet. Zo staan er nog tal van andere interessante feiten in het boek dat in veel landen is vertaald maar niet in Nederland. Op mijn mail naar de Bezige Bij om ze op het boek te wijzen wordt niet gereageerd. Jammer, want dit verdient een breed lezerspubliek.

Sven Beckert: *Empire of Cotton, a global history*. Alfred Knopf, New York, 2014

José Ortega y Gasset
De opstand van de massamens.
Nieuwe vertaling van dit cultuurpessimistische meesterwerk (eerder getiteld als opstand der horden)

De Verbonden Stad
Essaybundel over de diversiteit en mobiliteitsaspecten van de (onze) stad met bijdragen van Luud Schimmelpennink, Jaap van Tili, Kyra Kuitert en Lucia Lindner

Lachen met Adolf

Floris Dogterom

Als ik een boekje lees, hanteer ik deze regel: als het me na 50 pagina's niet boeit, dan stop ik ermee. Bij *Er is wieder da* van Timur Vermes (2012) haalde ik de 86. Maar toen was het ook *Schluss*. De oorzaak van het megasucces van Vermes' debuutroman (iets van 2 miljoen exemplaren verkocht, in 38 talen vertaald, verfilmd) is vermoedelijk gelegen in het feit dat het in Duitsland zo langzamerhand eindelijk mag, grappen maken over WO II.

Daar kun je van vinden wat je wilt, maar het lijkt me dan wel zaak om er leuke grappen van te maken. En dat lukt de schrijver op de eerste 86 pagina's niet of nauwelijks. De verhaallijn is deze: 67 jaar na de val van Berlijn wordt Adolf Hitler wakker op een braakliggend terrein in de Duitse hoofdstad. Hij wil meteen weer zijn oude baan terug, maar de rest van bevolking denkt dat hij een comedy-acteur is, die verdornd veel op Hitler lijkt. Dat leidt natuurlijk tot eindeloze begripsverwarring.

Het andere fundament onder des schrijvers humor is de moderne tijd door de ogen van iemand uit de jaren '40 van de vorige eeuw. Zo valt het Hitler op dat de bedrijven in de televisiereclames allemaal tot de W.W.W.-groep behoren. En jeetje, wat heeft dhr. Starbuck enorm veel koffiezaakjes in Berlijn. Je krijgt de indruk dat Vermes met deze truc maatschappijkritiek probeert uit te oefenen – iets met anti-consumptisme of zo – maar het is allemaal flinterdun. Ook niet erg natuurlijk, want het is een komische – of althans komisch bedoelde – roman. Jammer dus alleen dat het maar niet geestig wil worden.

Voor iedereen die bij het zwembad of op het strand zijn Duits een beetje wil bijhouden met een stukje *light reading*, is het misschien nog wel een aardig boek. Je kunt natuurlijk ook twee *Spiegels* kopen. Die zijn niet misschien niet bedoeld om te lachen, maar het leest net zo makkelijk als *Er ist wieder da* en je steekt er geheid meer van op. En ik heb een nieuwe regel nodig: lees de recensies, niet de achterflap.

Un amour

Frans Woolthuis

De nieuwe intrigerende roman van Stephan Enter heet *Compassie* en wijkt schijnbaar totaal af van zijn vorige boek *Grip*. Dat leek een soort van thriller met een zeer open einde en bleek uiteindelijk te gaan over zeer literaire thema's als echte en onechte vriendschappen, het vergaan der jaren en niet kloppende herinneringen. In de loop van het boek werd je als lezer steeds meer ingevoerd in de schokkende gebeurtenis die de vier hoofdpersonen (via flashbacks van drie van de vier) jaren geleden hebben meegemaakt, maar gaandeweg besef je als lezer dat meer informatie niet leidt tot meer inzicht.

Compassie lijkt een totaal ander boek. Het is een stuk korter, bijna een novelle. De feiten en observaties worden ons via één persoon verstrekt en daar moeten wij het mee doen. Frank schotelt ons het begin en het eind van een liefde voor. En omdat wij zijn nieuwe liefde Jessica door zijn ogen aanschouwen, hebben wij de neiging met hem mee te voelen. In een interview vertelde Enter dat hij niets over het eind van het boek wilde zeggen om de verrassing niet weg te nemen en dat is deels merkwaardig, omdat je als lezer bijna vanaf het begin doorhebt dat het niet goed zal aflopen. Maar geldt dat voor elke lezer of komt het omdat ik de lezer ben? Blasé man Frank komt via een dating site de ideale vrouw tegen: Zijn beschrijving van haar lach en haar ogen en zijn bijna continue mantra – dit is een bijzondere vrouw- moeten ons doen geloven dat zij de ideale vrouw is voor hem. Ook al heb ik als lezer al bijna meteen een nare smaak in mijn mond bij uitspraken van haar als: 'Ben jij een eiland?' (eerste ontmoeting) en later 'ik kon niet bij mijn gevoel'. Zij verwijt hem ook dat hij zich niet open stelt.

Dat soort vrouwen zijn aan mij niet besteed en als daar de bijzondere beschrijving van hun seksuele exploits en haar naakte lichaam bij komt, weet je - en op een gegeven ogenblik Frank ook - dat de liefde eindig zal zijn. Als lezer bereid je je al voor op het ergste, omdat je weet hoe kwetsbaar Jessica is. En dan slaagt Enter er toch in een twist in te bouwen. Ik zal die niet verklappen, maar vraag me wel af of vrouwen dit einde net zo onverwacht zullen vinden als mannen. Enter speelt fantastisch met het

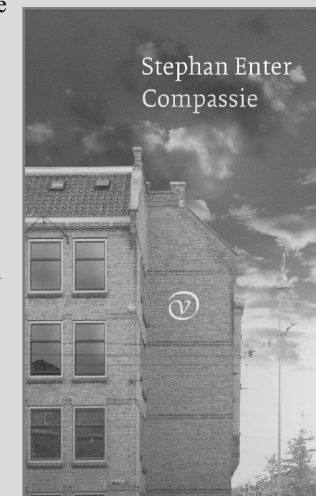
verwachtingspatroon van de lezer door het gedachtenlezen van de ogenschijnlijke pragmatische en redenerende Frank voor ons open te stellen.

Zijn observaties van haar lichaam, haar taalgebruik, haar vriendenkring, haar familie (die blij zijn dat ze eindelijk een echt vriendje heeft) moeten ons meesleuren in zijn medelijden met haar en zijn beslissing over het einde van de relatie. En dan gaat het toch nog anders.

Je zou je kunnen afvragen waarom de titel van het boek niet gewoon *Medelijden* is, maar misschien speelt Enter hier ook een spel, een woordenspel. Com passie, met passie: de bindingsangst van Frank maakt hem bijna tot voorwerp van ons medelijden, maar zo makkelijk maakt Enter het voor ons niet: "Echte geschiedenissen zijn rafelig, morsig, met blinde vlekken en ondoorzichtige intriges die

stomweg doodlopen in een wirwar van oprechtheid en onoprechtheid, desinteresse en goede bedoelingen, liefde en minachting, euforie en verzwegen pijn. "

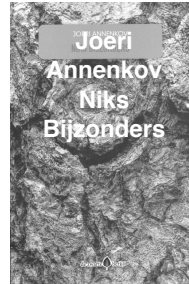
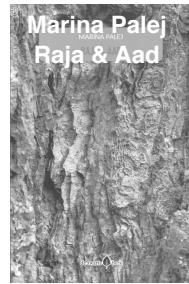
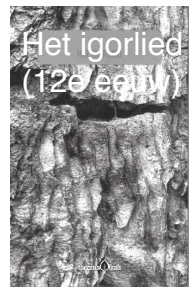
Voor Frank en voor de lezer geldt net als in *Grip*: veel informatie leidt niet tot meer inzicht, misschien zelfs in tegendeel

Roger Martin du Gard
De Thibaults deel 2
We hebben er lang naar uitgezien!.

Wiesław Myśliwski
De laatste hand
Van de grote Poolse schrijver
in een terugblik naar zijn
grote liefde.

Bij de kleine uitgever Douane verschenen **Igorlied** een anoniem verslag van een veldtocht in de Oekraïne. Een dichtbundel van Lermontov. En van de hier woonachtige Oekraïense Marina Palej een verslag van haar vernederende ervaringen met inburgering.

Geef ons heden ons dagelijks stronkje broccoli

Floris Dogterom

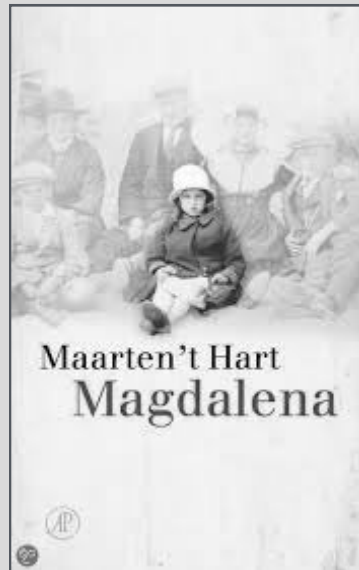
Wie de Nederlandse literatuur een beetje bijhoudt zal het niet ontgaan zijn dat de beste vriend van André Knevel een boek over zijn moeder heeft geschreven: *Magdalena*.

Magdalena (Leny) is streng gereformeerd en ontzegt zich, zoals in die kringen gebruikelijk is, vrijwel elk aards genoegen. Daar valt voor auteur Maarten 't Hart wel mee te leven, omdat hij inziet dat zijn moeder daar verder weinig aan kan doen. Bovendien is ze toch een heel zachtmoedig mens. Lastiger om mee om te gaan is haar levenslange paranoia, die zich manifesteert als volslagen wantrouwen in 't Harts vader. Ze verdenkt haar man ervan overal 'mokkels' te hebben zitten, tot in een vers gedolven graf aan toe – de oude 't Hart was grafdelver. Welke bewijslast de schrijver ook aanvoert om zijn moeders waandenkbeelden over het vermeende vreemdgaan van zijn vader te ontzenuwen, het haalt allemaal niets uit. Een normaal mens zou er gek van worden, maar 't Hart blijft, gelijk zijn moeder, ook zachtmoedig, en schetst dan ook een liefdevol portret van haar.

In de slotakkoorden van het boek gaat onze man uit Maassluis vol op het orgel, als hij de gebeden die de dominee van dienst oplepelt tijdens de rouwplechtigheid voor zijn moeder, op Dawkinsiaanse wijze regel voor regel en tot op het bot fileert, met als geen ander doel het onzinnige en het belachelijke ervan aan te tonen. Dat is natuurlijk prijs schieten en af en toe erg flauw ('Geef ons heden ons dagelijks brood' - commentaar 't Hart: Waarom juist brood? Veel zetmeel, dus dikmakend, weinig vitamines, dus niet erg zinvol met het oog op de gezondheid. Veel beter zou zijn: geef

ons heden ons dagelijks stronkje broccoli'), maar vaker juist erg geestig ('Doemt het kruis op, dan is het niet moeilijk om aan Karel van het Reve te denken. Die vroeg zich af: als Jezus aan de galg was gestorven, zouden de papen dan nu een galgje slaan in plaats van een kruisje?').

Voor de liefhebber van 't Hart is *Magdalena* niks nieuws onder de zon, behalve dan de aanvullende biografische informatie over de schrijver. Wat mijzelf betreft: ik ben twee dagen lang, ondanks het mooie weer, met de metro naar het werk gegaan, om door te kunnen lezen. Spoed u naar uw boekhandel, wil ik maar zeggen.

De schrijver is zijn stijl

Jan Melkert

Absolum, Absolum van William Faulkner las ik zo'n veertig jaar geleden in de vertaling van de eminente John vandenBergh. Heb ik dat echt gelezen? Die vraag stel ik mijzelf. Want hoe komt het dan dat ik nu met zo'n moeite door een aantal hoofdstukken heen kom? De vertaling van Bartho Kriek leest plezieriger dan die van vandenBergh uit 1978, die ik ter vergelijking er "naast" heb geraadpleegd. Maar ook Bartho Kriek heeft, naar eigen zeggen, het boek af en toe moeten wegleggen om het later weer op te pakken.

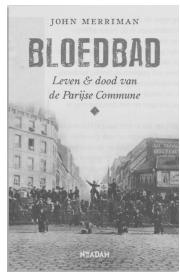
Vlak hiervoor las ik *Hallo muur* van Erik Jan Harmens. De overstap van dit rauwe maar eerlijke verslag van een alcoholverslaving naar Faulkner's in het diepe zuiden spelende familiedrama met oudtestamentische proporties kan niet groter zijn. Faulkner's stijl is exuberant, een lyrische, impressionistische schildering van dit familiedrama (moord en brandstichting), verteld door verschillende personages, die hun verhaal, terugkijkend, vertellen aan Quinten bijvoorbeeld. Hij hoort de versie van zijn vader en grootvader en reconstrueert vervolgens (met zijn kamergenoot in Harvard) zijn eigen variant. Dus het verhaal dringt zich op indirecte wijze aan de lezer op.

Het boek is tevens een illustratie van hoe een verleden wordt gereconstrueerd. Dit taalgebruik; lange zinnen; soms een bladzijde lange "stream of consciousness", herhalingen (wel in steeds andere bewoordingen), het veelvuldig gebruik van haakjes, willekeurig gebruik van interpunctie, veel metaforen (vaak zeer treffend) maakt sommige hoofdstukken weerbarstig, anderen slepen je mee in de sfeer van het gebied waarin zich het familiedrama voltrekt namelijk het gebied rond de monding van de Mississippi, door Faulkner met de fictieve naam Yoknapatapha County aangeduid.

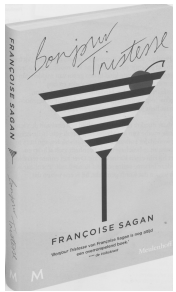
Het verhaal van de hoofdpersoon (Thomas Sutpen), zijn opgroeien in het harde, primitieve berggebied in een "white trash" gezin in de 2^e helft van de 19^e eeuw, zijn bewustwording van de raciale samenleving en zijn plannen om zich uit dat milieu te bevrijden, zijn angst voor rasvermenging, verteld weer via tussenpersonages, heeft mij

tot nu het meest gefascineerd. Het drama speelt zich af in de jaren 1908/1910, maar het leven van de protagonisten beslaat de periode vanaf ongeveer 1830 tot aan die jaren 1908/1910. Tot slot een paar voorbeelden van die stijl: "zachte vloeibare verfvengen op de zachte zomerhemel", "naar doodskisten ruikende duister", "stond hij daar ineens (man-paard-demon) in een tafereel vredig en welvoeglijk als een prijswinnende aquarel van een scholier": Een iets langer citaat nu: (en er zijn vele voorbeelden van te geven) "die avond, de twaalf mijl achter de dikke merrie door het maanloze septemberstof, de bomen langs de weg niet zich hoog verheffend zoals het hoorde bij bomen maar terneerzittend als grote vogels, hun bladeren uitgespreid en zwaar en afzonderlijk van elkaar als de veren van amechtig gevogelte, zwaar van zestig dagen stof, het struikgewas langs de weg bedekt met door de hitte ge vulkaniseerd stof en, door de stofwolk heen waarin paard en buggy zich voortbewogen, opduikend als broze en starre onbeweeglijke perfect loodrecht opgerichte massa's die aan de grond liepen vanuit een of ander soort oud dood vulkaanwater geraffineerd tot een zuurstofloos oerprincipe van vloeistof...". tot slot nog een citaat "hij hoorde de droge klacht van de lichte wielen in het gewichtloze allesdoordringende stof en het was of hij het stof zelf traag en droog over zijn zwetende huid voelde kruipen net zoals hij de diepe en getormenteerde zucht van de verdorde aarde leek te horen opstijgen naar de ondoorgrondelijke en afstandelijke sterren".

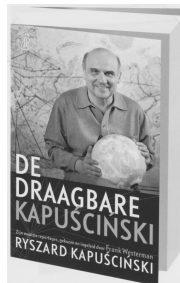
De schrijver is zijn stijl: Dit boek is daar een onomstotelijk bewijs van.

John Merriman
Bloedbad
Leven en dood van de
Parijse Commune.

Francois Sagan
Bonjour Tristesse
Eindelijk weer
verkrijgbaar..

De draagbare
Kapuscinski
Zijn mooiste tijdloze
verslagen, ingeleid
door Frank
Westerman

De uitvinder van de Nederlandse sport Pim Muller, overleeft zichzelf

Stan Meuwese

Sportpionier is het gebruikelijke etiket dat op Pim Mulier krijgt opgeplakt. Dat is niet onjuist, maar Mulier was meer dan dat, journalist, tekenaar-illustrator, glascollectionneur.

Pim Mulier werd in 1865 geboren in Friesland uit een aristocratisch en bemiddeld milieu. Op een kostschool pikte hij de Engelse sport voetbal op. Hij was oprichter en voorzitter van de Haarlemse Football Club en tegelijk +midvoor het eerste en enige elftal. Een herensport en zo zouden ze het graag willen houden: niet langs het veld staan te kijken, maar op het veld met fair play.

In 1890 schaatste Mulier met een paar heren langs elf Friese steden en in 1909 was hij betrokken bij de eerste echte tocht. Maar inmiddels had Mulier de internationale schaatsunie opgericht. En ook de Nederlands Voetbal en Athletiek Unie, later de KNVB.

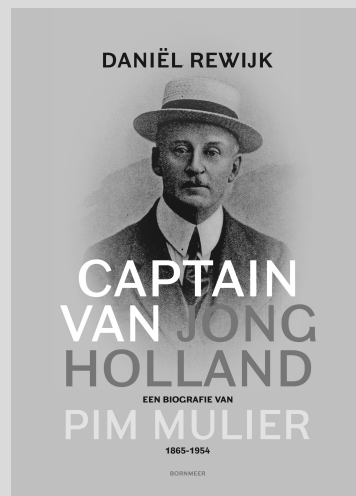
Een actief sporter, een bestuurlijk pionier op sportgebied, die echter steeds weer snel zo'n nieuw bestuur verliet.

Hij was ook journalist, schreef gemakkelijk en losjes. Mulier was vijf jaar in Medan op Sumatra hoofdredacteur van de Deli Courant. Hij verliet de tropen weer na een conflict met de planters over de behandeling van de koeli's op de tabakspantages.

Want zo zat Mulier in elkaar: aristocratisch, maar voor volksverheffing door sport, conservatief, maar voor vrouwenrechten, ondemocratisch, maar geen fascist, kinderloos, maar familieziek, rijk, maar genereus door de schenking van zijn glasverzameling aan het Haags Gemeentemuseum,

van een kwart eeuw. Een vat vol tegenstrijdigheden. Al op een betrekkelijk jonge leeftijd werd hij van de sportpionier een sportlegende. En dat liet hij zich graag aanleunen. Hij had een grote historische belangstelling, maar met zijn geschiedenis nam hij niet zo nauw. Met toevoegingen en weglatingen creëerde hij zijn eigen plaats in de sportgeschiedenis. In 1954 overleed Pim Mulier op 89-jarige leeftijd.

Daniël Rewijk schreef een leesbare biografie met als titel 'Captain van Jong Holland' in de vorm van een dissertatie. Toch kan hij niet verhullen, dat Mulier - behalve in zijn jonge jeugd misschien - niet zo'n boeiende persoonlijkheid was. Dat zie je vaker: topsporters sluiten hun leven af heel vroeg af.

Satanstango

Lex Goes

De Man Booker International Prize is een literaire prijs die is gewonnen door schrijvers als Alice Munro, Lydia Davis en Ismail Kadare.

Van de bij ons niet erg bekende winnaar van dit jaar, de Hongaar László Krasznahorkai, verscheen maar één titel in het Nederlands: *Satanstango*, een paar jaar geleden uitgegeven door Wereldbibliotheek. Zijn vertaalster, Mari Alföldy, kreeg vorig jaar voor dit boek de Filter Vertaalprijs, en is daarmee in gezelschap van onder meer Luk van Haute voor Liefdesdood in Kamara, Bertie van der Meij voor Het karakter van China en Aai Prins voor Gogol (allemaal fijne boeken trouwens).

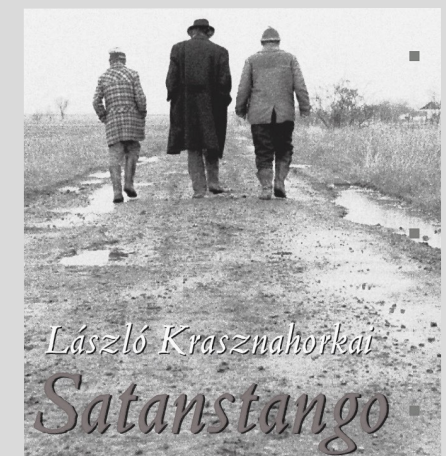
Al op pagina 10 van *Satanstango* is meteen duidelijk hoe verdiend die prijzen zijn. Leest u even mee?

(...) "Bedroefd keek hij naar de onheilspellende lucht, de verschroeiende overblijfselen van de door sprinkhanen geplaagde zomer, en zag plotseling dezelfde acaciataak voor zich waar de lente, de zomer, de herfst en de winter aan voorbijtrokken, alsof hij besefte dat binnen de onbeweeglijke bol van de eeuwigheid clowneske capriolen werden uitgehaald door de totaliteit van de tijd, die met duivelse bedrieglijkheid een rechte lijn trok over de hobbels van de chaos en door het scheppen van de hoogte de waanzin tot een noodzakelijkheid vervalste... en hij zag zichzelf, aan het houten kruis van wieg en kist geslagen, een laatste stuiptrekking maken, waarna hij tenslotte door een droog knetterend vonnis - zonder onderscheidingstekens en medailles - ontkleed aan de lijkwassers werd overgeleverd, omringd door de lachsalvo's van de villers, waar hij onontkoombaar de maat van de menselijke dingen moest zien zonder dat er een pad terug was, want dan zou hij inmiddels

dat hij in een potje kaarten met valsspellers was beland, waarvan de uitkomst bij voorbaat al vastlag, en waarbij hem uiteindelijk zijn laatste wapen zou worden afgenomen, de hoop dat hij eens de weg naar huis zou vinden." (...)

Of verderop, op pagina 184: (...) "En bij die fluwelen tonen van de accordeon zetten de spinnen van de kroeg de laatste aanval in. Ze lieten hun losse netten neer op de flessen, de glazen, de kopjes en de asbakken, omsponnen de poten van de tafels en de stoelen, en verbonden die met een geheime, dunne draad alsof het van groot belang was dat ze in hun onvindbare, verborgen holen onmiddellijk van elke beweging, elke trilling op de hoogte waren, zolang dat perfecte, merkwaardige, bijna onzichtbare net intact bleef. Ze omweefden de gezichten van de slapenden, hun armen en benen, en liepen razendsnel weer terug naar hun schuilplaats om na het trillen van een ragfijn draadje opnieuw te beginnen." (...)

Kijk, dat is schrijven. En vertalen.

Carmiggeltschoenen Een eenakter op een gezellig terras

Frans Schouten

Simon Carmiggelt schreef in 1955 het cursiefje *Schoenen* voor *Het Parool*; in een ander Nederland, een wereld die je voor een jonge generatie eerst moet uitleggen. Meisjes en jonge vrouwen liepen toen plotseling in een petticoat, dat is een ietwat wijd uitstaande onderrok die de jurk en daarmee de jonge vrouw die hem draagt een zwierige aanblik geeft. Het was bij elkaar wel een vracht textiel. Na de karige, kleurloze jaren veertig vol van een armelijk oorlogsverleden, wilden alle vrouwen weer elegant en liefst ook nog mooi zijn.

Dat was zeker van toepassing op het beeldige, zestienjarige meisje dat op een zonnig terras plaatsnam voor een glaasje prik, met kennelijk plezier in haar eigen lichtgroene, hooggehakte schoentjes. De terraskellner moppert tegen Carmiggelt dat die meiden met hun petticoats al het glaswerk van de tafeltjes zwiepen. Hij is, samen met een bedelaar die langs de tafeltjes schooit, het sombere contrapunt bij een liefelijk tafereel.

Er fietst een jongen naderbij die voor het meisje neerknielt en zwiwend haar schoenen uittrekt, opstaat en er mee wegrijdt. Hij blijkt de vriend van haar zus te zijn wier schoenen ze voor de gelegenheid zonder vragen had 'geleend'. Het meisje staat op, betaalt en veegt in het weggaan met haar petticoat het limonadeglaasje omver, de kellner met zijn mopperend gelijk achter zich latend.

Carmiggelt tekent een stylistisch volmaakt miniatuur, net een muziekstukje. De kellner zet in met het adagio serioso thema, dan het meisje allegretto vivace, gevolgd door een bedelaar lamento molto, de jongen doet het capriccioso en ten slotte herhaalt de kellner het thema adagio serioso als finale. Zoveel afwisseling in zo'n kort bestek, zo trefzeker van timing, met een perfecte balans die rust brengt in deze eenakter.

Schoenen

Soms valt er wel wat te beleven op straat. In de morgen zit ik in de tram tegenover een oude vrouw in een gebloemde zomerjurk. Ze zegt tegen me: "Kijk nou toch eens hoe ik er bij loop. Zo blóót. Dat had ik tien jaar geleden voor geen goud durven dragen. Maar het komt door die zomer. Als dat weer nog een poosje blijft aanhouden worden al die oude wijven stapelgek".

Daar hebt u –populair samengevat– de invloed van het klimaat op het volkskarakter. Ik stap uit en ga, in de binnenstad, op een terrasje zitten. Er komt een lief meisje van een jaar of zestien aangetrippeld, op lichtgroene, zéér hooggehakte schoentjes en gaat aan het eerste tafeltje stillekens mooi zitten wezen. De kellner die naast mij staat, bekijkt haar nors.

"Dat is de pest hè, die dingen die die meiden dragen", zegt hij. "Wat voor dingen", vraag ik. "Nou, die klokrokken, die pettiëkoots", vervolgt hij," daar slierten ze alles mee van tafel. Da's een ramp, voor een terras. Wij hebben dubbel zoveel breuk als vorig jaar". Hij verdwijnt in het café.

Ieder métier heeft toch zijn eigen levenskijk. Zou er een geheime afspraak zijn tussen de modekoningen en de glasindustrie? Krijgt de heer Saint Laurent een dubbeltje van elke gebroken tumbler? Terwijl ik erover nadenk stopt aan de overkant een tram en ontaardt een kleine, breed geschouderde man met een kaal hoofd. Hij haalt een langwerpige houten bordje uit zijn binnenzak en hangt het op zijn borst. "Zenuwziek" staat er op.

Langzaam steekt de man de straat over, komt voor me staan en opent zijn hand. "Alstublieft", zeg ik en leg er een dubbeltje in. Mijn mimiek is niet helemaal ernstig, want hij doet me een beetje denken aan de bedelaar uit het mopje, die een bordje droeg met de tekst: "Geen tweede inkomen". De man kijkt me aan met gisse, donkere ogen en verklaart:

't Is waar hoor. Ik doe hele rare dingen. Laatst nog, ben ik gaan eten in een groot restaurant. Komt die kellner, met de rekening. Ik zeg: "Nee, ik betaal niet, ik ben zenuwziek, ik weet niet wat ik doe. Er is nog politie bij geweest. Maar niks aan te doen. Ik had geen cent bij me. Ze moesten me laten lopen. Ik had doktersbewijzen. 't Was lekker eten. Kip en zo..."

Hij loopt verder. De meeste mensen op het terras geven wat, maar het meisje is nog te jong voor de wroeging, die bedelaars exploiteren en laat het bij een glimlachje. De man steekt het bordje weer in zijn binnenzak en wandelt de stad in.

Een poosje gebeurt er niets. Dan stapt een jongmens van de fiets, gaat doelgericht op het meisje af en breekt voor haar op de knieën. Mijn veronderstelling, dat hij haar zijn liefde zal verklaren, blijkt een romantische dwaling. Hij trekt de groene schoentjes van haar voeten, stopt ze in zijn zijzakken, verheft zich weer en rijdt op de fiets weg. Zijn wonderlijke actie is geheel zwiwend verlopen. Ook het meisje heeft niets gezegd. Als ze mijn verbaasde blik vangt, zegt ze: "Dat is de vrijer van me zusje". "O".

Maar ik tast nog in het duister. Ze voelt het aan en vervolgt: "Ja, ik had de schoenen van me zusje aangedaan. Dat doe ik wel meer. Ze sliep nog. En ze zijn zo leuk. Ik dacht, ze weet toch niet waar ik zit...". Ze haalt spijtig haar schouders op. "Hij weet het natuurlijk van mijn kleine broertje. Dat is toch zo'n kring, meneer. Ik had het hem gezegd, voor als me vriend zou bellen. Maar ik had 'm een dubbeltje gegeven om zijn mond te houden. Maar ik denk dat de vrijer van me zuster hem ook een dubbeltje heeft gegeven. Zodoende..."

Ze opent haar tas, haalt er twee witte muiltjes uit, doet ze aan en staat op. Bij het wegwiegen gooit ze haar lege limonadeglaasje om. "Pettiëkoots", zegt de kellner wrang.

Kronkel